

HENRYK LIS

Wścieklizna zwierząt w Polsce

Instytut Przemysłu Mięsnego i Tłuszczowego, ul. Rakowiecka 36, 02-532 Warszawa

Summary

Rabies of animals in Poland

In the year 1992, 3084 cases of rabies including 535 (17.35%) in domestic animals and 2549 (82.65%) in wild animals were recorded. Among domestic animals the highest incidence of the disease was found in cattle (226 animals = 7.32%), then in cats (185 cases = 5.99%) and in dogs (115 cases = 3.72%). Single cases were noted in horses, sheep, pigs and goats; altogether 9 cases (0.29%). Among wild animals, rabies was found in 2079 foxes (67.91%), in 231 racoon dogs (7.49%), in 108 roe-deer (3.50%), in 67 martens (2.17%). Single infections occurred among badgers (25 cases), polecats (16 cases), wild boars (10 cases) and 13 among other animals. The highest incidence of rabies, i.e. 1712 (55.57%) cases was observed in 11 district of the northern and western part of Poland. Regions rabies – free or with a limited number of cases occurred in eastern and north-eastern district of Poland. Since 1985 no human case of rabies has been recorded.

Wścieklizna stanowi ciągle aktualny problem epidemiologiczny i epizootologiczny. Występowanie naturalnego rezerwuaru zarazka tej choroby wśród zwierząt wolno żyjących stanowi groźbę dla ludzi i powoduje znaczne kłopoty oraz trudności jej zwalczania u zwierząt domowych (7). Wystarczy przypomnieć, że w połowie kwietnia 1990 r. w stanie Teksas (USA) nietoperz ugryzł w palec 22 letniego mężczyznę, pogryziony nie zwracał się do lekarza gdyż do 30 maja był zdrowy. W sześć dni później zmarł na wściekliznę (8). W 1993 r. zanotowano w USA 4 przypadki wścieklizny u ludzi, które przebiegały z mało typowymi objawami, a zostały rozpoznane dopiero w badaniach pośmiertnych mózgu (4). Częstsze przypadki wścieklizny u ludzi w tym samym czasie stwierdzano w Meksyku, gdzie 29 zachorowań osób pogryzionych przez psy lub nietoperze zakończyło się zejściem śmiertelnym (4). Każdego roku na świecie ludzie umierają z powodu wścieklizny. Również każdego roku tysiące z nich poddaje się szczepieniom tylko dlatego, że nie można stwierdzić, czy zwierzę które ich ugryzło było chore na wściekliznę (8). Ponadto miliony zwierząt poddaje się co rok, bądź rzadziej szczepieniom. W 1992 r. w Brazylii zaszczepiono przeciw wściekliznie około 45 milionów zwierząt (1). Według oficjalnych danych w 1993 r. w USA stwierdzono ogółem 9495 przypadków wścieklizny u zwierząt, w tym 93% zachorowań dotyczyło zwierząt wolno żyjących, a 6,4% zwierząt domowych. W porównaniu do 1992 r. zanotowano wzrost liczby przypadków prawie o 10%. Wściekliznę rozpoznawano najczęściej u szopów – 62,24% wszystkich przypadków u zwierząt, u skunksów – 17,27%, nietoperzy – 7,99% i lisów – 3,8%. Wśród zwierząt domowych wścieklizna występowała najczęściej u kotów – 3,08%, psów i bydła po 1,37% i koni

– 0,51% (4). W Urugwaju w 1992 r. na skutek pogryzienia przez 521 wściekłych psów kilkuset osób aż 107 zmarło. W Indiach epidemia wścieklizny przybrała nie notowane dotąd rozmiary; rocznie umiera tam na wściekliznę około 30 tys. osób, a ponad 500 tys. poddawanych jest szczepieniom. W kraju tym żyje około 18 mln psów. Wścieklizna występuje także u bydła, owiec, koni i zwierząt nieudomowionych. Jeden chory na wściekliznę wilk pogryzł około 100 dzieci (3).

W Kanadzie, w latach 1970-1990 w stanie Ontario wystąpiło 700 przypadków wścieklizny u koni. Śmiertelność obejmowała 100% chorych, mimo że niektóre konie były szczepione przeciwko wściekliznie na 4 do 24 miesięcy przed wystąpieniem u nich objawów choroby. Ciałka Negriego stwierdzano w mózgu tylko tych koni, których zejście następowało po 4 lub więcej dniach od wystąpienia objawów choroby (2). W Egipcie w 1992 r. zaszczepiono przeciw wściekliznie 3927 psów, a zlikwidowano z powodu tej choroby bądź podejrzenia o nią 113 729 psów oraz 8778 kotów (1).

Celem niniejszego opracowania było określenie stopnia rozprzestrzenienia się choroby na terenie Polski w 1992 r. oraz porównania go z okresem występowania przed 10 laty.

Materiał i metody

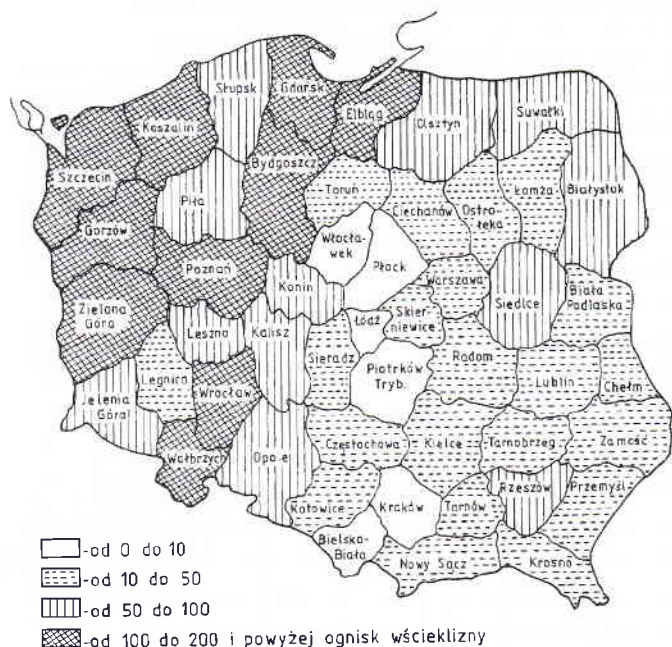
Zestawienie liczby przypadków wścieklizny dokonano na podstawie materiałów pozostających w gestii wojewódzkich lekarzy weterynarii, informacji Państwowego Zakładu Higieny i służb sanitarno-epidemiologicznych. Wykorzystano dokumenty będące w posiadaniu centralnej administracji weterynaryjnej oraz własne obserwacje i notatki.

Wyniki i omówienie

W 1992 r. zarejestrowano w Polsce 3084 przypadki wścieklizny (tab. 1), w tym 535 (17,35%) przypadków u zwierząt domowych i 2549 (82,65%) przypadków u zwierząt wolno żyjących (9). Wśród zwierząt domowych najczęściej (226) przypadków zarejestrowano u bydła (7,32%), następnie u kotów (185) i psów (115). Pojedyncze zachorowania na wściekliznę wystąpiły u koni, owiec, świń i kóz – łącznie 9, co stanowiło 0,29%. Wśród zwierząt wolno żyjących wścieklizna lisów dotknęła ponad 2 tys. tych zwierząt (67,41% wszystkich zachorowań), 231 jenotów, 108 sarn oraz 67 kun. Pojedyncze zachorowania wystąpiły u 25 borsuków, 16 tchórz, 10 dzików i 13 innych zwierząt. Największą liczbę przypadków wścieklizny zarejestrowano w województwach: poznańskim – 267, gdańskim – 177, zielonogórskim – 166, elbląskim – 164, wrocławskim – 162, gorzowskim – 156, szczecińskim – 149, koszalińskim – 142, bydgoskim – 126, wałbrzyskim – 103 i śląskim – 100 (ryc. 1). Na terenie wymienionych jedenastu województw zarejestrowano ponad 55% wszystkich przypadków wścieklizny, jakie wystąpiły w kraju. Wolne od wścieklizny, bądź rejestrujące pojedyncze przypadki w rejonach sąsiadujących z innymi województwami były: bielskie, krakowskie miejskie, łódzkie miejskie, piotrkowskie, płockie, tarnowskie i wrocławskie. W porównaniu z 1981 r. kiedy to

Tab. 1. Występowanie wścieklizny u zwierząt na terenie Polski w 1992 r. – liczba przypadków u zwierząt domowych i dzikich

Województwo	Psy	Koty	Bydło	Konie, owce, kozy, świnie	Razem	Lisy	Jenoty	Kuny	Sarny	Borsuki	Tchórzę	Dziki	Inne	Razem	Ogółem	
Białkopodlaskie		1			1	20	2							22	23	
Białostockie	4		19		23	28	5	1						34	57	
Bielskie					0	2		1						3	3	
Bydgoskie	2	4	10	1	17	81	19	6	2		1			109	126	
Chełmskie	1	1			2	9	2	5		1				17	19	
Ciechanowskie	1	1	4		6	18	5	1		1				25	31	
Częstochowskie	7	2	3		12	35		1						36	48	
Elbląskie	6	13	24	1	44	77	37	3	1	1			1	120	164	
Gdańskie	7	5	33		45	89	36	1	5		1			132	177	
Gorzowskie	2	7	4		13	124	8	2	1		1		1	137	150	
Jeleniogórskie	3	8	1		12	49	1		3		1			54	66	
Kaliskie	3	8	1		12	42	1							43	55	
Katowickie	3	4		1	8	11		3					1	15	23	
Kieleckie	1	2	1		4	11		1			1			13	17	
Konińskie	2	3	2	1	8	64		1		1				66	74	
Koszalińskie	3	11	7		21	74	13	2	23	2		5	2	121	142	
Krakowskie		2			2	4								4	6	
Krośnieńskie	1	2	4		7	11					1			12	19	
Legnickie		2	2		4	42								42	46	
Leszczyńskie	3	2	2		7	66	2	1	3	1	1			74	81	
Lubelskie	1	1			2	22	2		1					25	27	
Łomżyńskie	2	6	2		10	19	1	2				1		23	33	
Łódzkie		2			2	1								1	3	
Nowosądeckie	2				2	21								21	23	
Olsztyńskie	5	6	14	2	27	26	15	1	1	3	1			47	74	
Opolskie	2	5	6		13	70		3						73	86	
Ostrołęckie	3	5	2	2	12	30		2						32	44	
Piłskie	4	2			6	49	5	1	4				1	60	66	
Piotrkowskie	1				1	8					1			9	10	
Płockie					0	3		1					1	5	5	
Poznańskie	13	17	9		39	188	6	7	22	2	1	1	1	228	267	
Przemyskie	4	4			8	27			1	4			1	33	41	
Radomskie	1	2			3	8				1				9	12	
Rzeszowskie	3	11			14	42		1	6	1				50	64	
Siedleckie	2	7	1		10	48	4	2	1	1	1	1		58	68	
Sieradzkie	2	2			4	18		1			1			20	24	
Skierniewickie	3	6			9	16		1		1				18	27	
Ślupskie	2	2	3	1	8	60	15	1	14	1			1	92	100	
Suwałskie	3	3	29		35	20	23	1			1			45	80	
Szczecińskie	1	3	3		7	113	21	1	4	2			1	142	149	
Tamobrzeskie	1	1			2	11		2	2		1	1		17	19	
Tarnowskie		1			1	11			1					12	13	
Toruńskie		3	13		16	12	5	1					1	19	35	
Wałbrzyskie	1	5	10		16	84		3						87	103	
Warszawskie	4	5			9	22		1	2	1	2			28	37	
Włocławskie					0	2								2	2	
Wrocławskie	3	4	8		15	143	1		2	1				147	162	
Zamojskie	1	1			2	10		3	1				1	15	17	
Zielonogórskie	2	3	9		14	138	2	3	8			1		152	166	
Ogółem	115	185	226	9	535	2079	231	67	108	25	16	10	13	2549	3084	
	17,35%				82,65%											

Ryc. 1. Rozmieszczenie ognisk wścieklizny w województwach

zarejestrowano na terenie Polski 449 przypadków wścieklizny (5) większość zachorowań przypadła wówczas na województwa: szczecińskie, olsztyńskie, wałbrzyskie, jeleniogórskie, stołeczne warszawskie, elbląskie, poznańskie, koszalińskie, suwalskie i zielonogórskie. Geograficzne jej przemieszczenie nie uległo znaczącej zmianie, a jedynie w niektórych województwach nasiliła się liczba przypadków (poznańskie, gdańskie, zielonogórskie, elbląskie).

W 1992 r. nie stwierdzono w Polsce zachorowań na wściekliznę ludzi; ostatnie zachorowanie miało miejsce w 1985 r. (6). Najczęstszą przyczynę podejmowania szczepień u ludzi stanowiło narażenie ich na wściekliznę przez chore i podejrzane o chorobę zwierzęta domowe (75%), podczas gdy zwierzęta dzikie były przyczyną pozostałych 25% wskazań do szczepień (6). Wśród osób narażonych na wściekliznę 470 szczepiono, gdyż zabitych bądź padłych zwierząt nie poddano badaniu laboratoryjnemu. Jedynie 2077 przypadków szczepienia ludzi (38%) wynikało z bezpośredniego kontaktu z chorymi zwierzętami (6). Na przestrzeni lat w Polsce, wśród zwierząt mających nie często kontakt z człowiekiem, wirus wścieklizny został wyizolowany od trzech nietoperzy, jednego szczura i jednego jeża (6). Sporadyczność zjawiska nie upoważnia do eliminacji wskazań do szczepień, ale zdaniem służby zdrowia zakłady higieny weterynaryjnej nie doceniają epizootologicznego i epidemiologicznego znaczenia potwierdzenia izolacją szczepów od podejrzanych o zakażenie wścieklizną wiewiórek, jeży, kretów, chomików, zajęcy i innych zwierząt (6). Dyskusyjne pozostaje jak ustalić faktycznie podejrzane zwierzęta, jak je unieszkodliwić i przesłać do badania. Wydaje się, że uwaga należy przywiązywać do wywiadu i dochodzenia epizootologicznego, do przesłania sztuk padłych (znalezionych przypadkowo) do laboratorium. Wreszcie sprawa oślinienia człowieka przez podejrzane o chorobę zwierzę. Konieczne jest wówczas sprawdzenie ewentualnych ubytków na skórze, czy błonach śluzowych oślinionego. Przy pewności, że ich nie ma można by zredukować liczbę wskazań do szczepień. Będzie to na pewno trudne, gdyż w 1992 r. zaszczepiono

prawie 500 osób nie mających żadnych wskazań do szczepień, jedynym osiągnięciem było to, że rok wcześniej liczba ta była prawie dwukrotnie wyższa (6).

Reasumując należy podkreślić, że w okresie 1981-1992 nastąpił 7-krotny wzrost liczby przypadków wścieklizny u zwierząt w Polsce, co wymaga większego zainteresowania ze strony odpowiedzialnych za jej zwalczanie.

Piśmiennictwo

1. Animal diseases reported to the OIE. T. 62, Statistics, 1992.
2. Anon.: Medycyna Wet. 48, 571, 1992.
3. Anon.: Medycyna Wet. 49, 239, 1993.
4. Anon.: Medycyna Wet. 51, 232, 1995.
5. Lis H., Śmiechowicz J.: Tierärztl. Umsch. 40, 38, 1985.
6. Serokowa D., Łabuńska E.: Prz. Epid. 48, 133, 1994.
7. WHO Expert Committee on Rabies. Eighth Report, Genewa, 1992.
8. Winkler W. B., Bogel K.: Świat Nauki nr 8, 62, 1992.
9. Wojewódzkie Zakłady Weterynarii; Informacje o chorobach zrażliwych, 1992.

Adres autora: prof. dr hab. Henryk Lis, ul. Międzynarodowa 32 m. 21, 03-922 Warszawa

MC EVOY J. G. D., CROOKS S. R. H., ELLIOTT C. T., MC CAUGHEY W. J. M., KENNEDY D. G.: Wpływ zanieczyszczenia chlorotetracykliną chlewni na pozostałość tego antybiotyku w tkankach świń. (Influence of environmental contamination of a pig unit on chlorotetracycline residues in pig tissues). Vet. Rec. 136, 613-614, 1995 (24)

Chlorotetracyklina jest często stosowana u świń jako dodatek do paszy w celach profilaktycznych i leczniczych w chorobach układu oddechowego oraz w leptospirozie. FAO/WHO zaleca jako maksymalną granicę dla pozostałości antybiotyków z grupy tetracyklin 0,6 mg/kg w nerce, 0,3 mg/kg w wątrobie i 0,1 mg/kg w mięśniach. Badania nad pozostałością chlorotetracykliny przeprowadzono na dwóch grupach prosiąt o średniej masie 25 kg. Grupa A otrzymywała paszę z dodatkiem dawki leczniczej chlorotetracykliny (300 mg/kg), zaś grupa B otrzymywała paszę bez dodatku antybiotyku. Po 7 dniach po oczyszczeniu zamieniono pomieszczenia dla obydwu grup. W odstępach 0, 2, 4, 6, 10, 18, 24 i 48 godzin ubijano po 2 sztuki z każdej grupy i określano zawartość antybiotyku w wątrobie, nerkach i w mięśniach. Zawartość chlorotetracykliny w tkankach prosiąt z grupy B nie przekraczała wartości akceptowanych, chociaż w okresie 9 godzin po zasiedleniu pomieszczenia zajmowanego przez prosięta z grupy A prosiętami z grupy B u tych prosiąt pozostałość chlorotetracykliny osiągała wartość najwyższą wynoszącą w wątrobie ponad 0,025 mg/kg, w nerkach powyżej 0,5 mg/kg i w mięśniach powyżej 0,1 mg/kg.

G.

MILLER G. Y., BARTLETT P. C., ERSKINE R. J., SMITH K. L.: Czynniki wpływające na poziom selenu i witaminy E w surowicy krów mlecznych. (Factors affecting serum selenium and vitamin E concentrations in dairy cows). J. Am. vet. med. Ass. 206, 1369-1373, 1995 (9)

Wzbogacanie organizmu w selen i w witaminę E zwiększa odporność krów na zakażenia, zwłaszcza w okresie okołoporodowym i zmniejsza zachorowalność na zapalenie gruczołu mlekowego. Celem określenia referencyjnego poziomu tych składników w surowicy krów w okresie okołoporodowym oraz wykazania wahań w zależności od pory roku i stadium laktacji przeprowadzono badania w 50 stadach krów mlecznych (20 małych stad, 10-49 krów; 17 stad średniej wielkości, 50-99 krów i 13 dużych stad, powyżej 100 krów). Średnie stężenie witaminy E w surowicy wynosiło 2,55 µg/ml, selenu 78,12 ng/ml. Poziom witaminy E był istotnie wyższy w surowicy krów w lecie, obniżał się w zimie i na wiosnę. Natomiast stężenie selenu było istotnie niższe latem i jesienią, w porównaniu do poziomu stwierdzanego w zimie i na wiosnę.

G.